

Puhe Valkealan Kirkonkylän Nuorisoseuran 100-vuotisjuhlassa 20.10.2012

Kaarle Nordenstreng
Tampereen yliopiston emeritusprofessori

Hyvä juhlaväki, hyvät ystävät ja kylänmiehet sekä -naiset. Minulla on aiheeseen paitsi akateeminen myös henkilökohtainen linkki: yksi juhlivan seuran perustajajäsen oli isoisäni Oskari Wuorenrinne.

Satavuotisjuhlajulkaisussa kysyin, millainen oli se Suomi, johon Valkealan Kirkonkylän Nuorisoseura syntyi sata vuotta sitten.

Suomi 1910-luvun alussa

1. Venäjän keisarikunnan autonominen osa
2. Pääasiassa maaseutua
3. Kansanvalistuksen kehto
4. Järjestöjen luvattu maa

Kirjoituksessani totesin ensinnäkin, että Suomi oli Venäjän osa, keisarikunnan autonominen suuruhtinaskunta. Maalla oli viisi vuotta aikaisemmin valittu, maailman demokraattisimpiin kuuluva yksikamarinen eduskunta, oma kieli ja raha, mutta ei omaa armeijaa. Maa oli monessa suhteessa itsenäisempi kuin Ruotsin vallan aikana, mutta muodollinen autonomia oli supistunut sortovuosien venäläistämisenä. Joka tapauksessa itäinen Suomi, myös Valkeala, eli paljolti Venäjän varassa ja Pietarin imussa.

Toiseksi totesin, että Suomi oli silloin pääasiassa maaseutua.

Kolmanneksi totesin, että Suomi oli kansanvalistuksen ja yleissivistyksen maa.

Neljänneksi totesin, että Suomi oli jo silloin järjestöjen luvattu maa.

Tämä puhe kertoo tuon kirjoitukseni sanoman, kuvituksen tuella. Ensimmäistä näkökulmaa, Venäjän ja Pietarin läheisyyttä, ei tässä tarvitse pitempään kerrata. Toista näkökulmaa, Suomea pääasiassa maaseutuna, valottavat väestötilastot.

Ammatissa toimiva väestö 1910	
Maa- ja metsätalous	74 %
Teollisuus ja rakennustoiminta	12 %
Palvelut	8 %
Ei tietoa	6 %

Ammatissa toimivasta väestöstä 74 prosenttia sai elantonsa maa- ja metsätaloudesta ja vain 15 prosenttia asui kaupungeissa.

Teollisuuden, kaivos- ja rakennustoiminnan palveluksessa oli 12 prosenttia ammatissa toimivasta väestöstä.

Palveluammattien osuus oli vain 8 prosenttia.

Tänään lukemat ovat koko lailla päinvastaiset.

Eri säätyjen osuudet väestöstä 1890	
Aatelisto	0,12
Papisto	0,26
Porvaristo	3,11
Talonpoikaisto	26,15

Väestön luokkarakenne vuosisadan vaihteessa oli kokonaan toisesta maailmasta kuin se missä me nyt elämme. Aatelisto ja papisto muodostivat vain prosentin murto-osan väestöstä, vaikka niillä oli säätyvaltiopäivillä omat kamarinsa.

Porvaristoakin oli vain muutama prosenti – siinä mukana isoisäni, värjäämön omistaja.

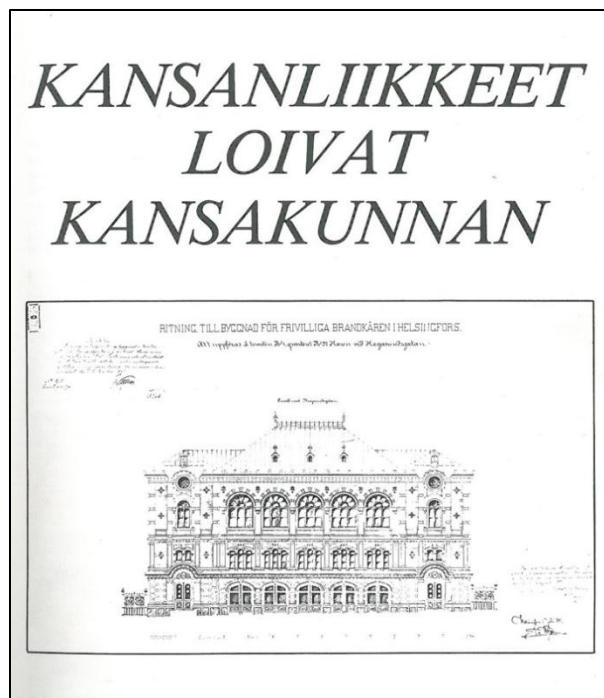
Talonpoikaistoa oli väestöstä noin neljännes.

Loput kaksi kolmannesta oli torppareita ja työväkeä eli proletariaattia. Valkealassakin rintamaita hallitsi yksi kartano Saarento-Jokelasta Torasjoelle ja asukkaat olivat pääasiassa tilatonta väkeä.

Kirkolla oli perinteisesti keskeinen asema paitsi moraalisen järjestyksen ylläpitämisessä myös lukutaidon opettamisessa, mutta 1800-luvun puolivälissä perustettiin kansakoululaitos osana Keisari Aleksanteri II:n uudistusohjelmaa, valmistelijana Uno Cygnaeus. Tämä oli vastoin J.V. Snellmanin johtamien fennomaanien linjaa, jonka mukaan rahvaalle riitti kaksivuotinen käytännön taitoihin keskittyvä koulu ja yleissivistävä koulu tulisi varata kunkin ikäluokan parhaimmistolle. Kansakoulu suunnattiin kuitenkin kaikille, aikansa peruskouluna.

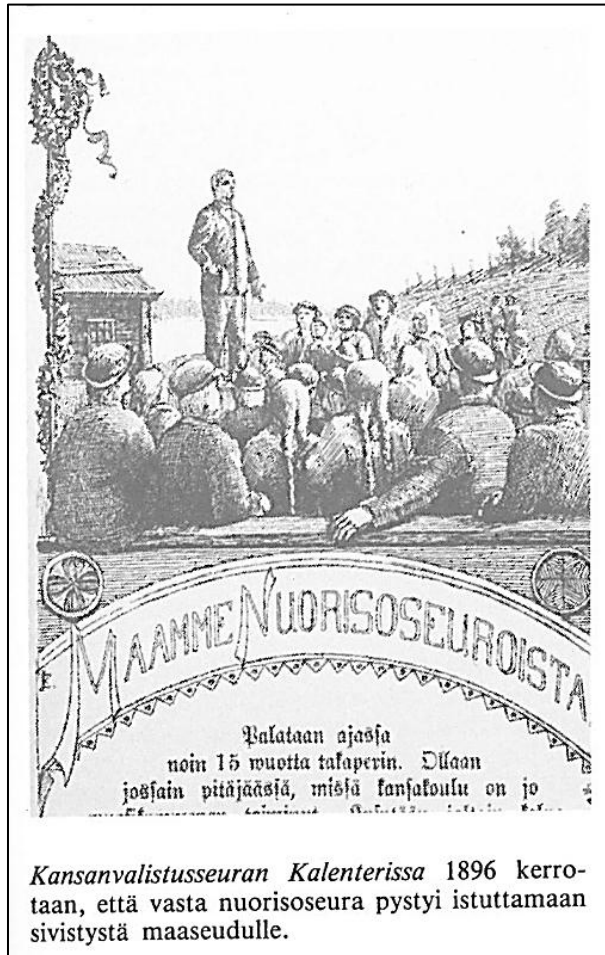
Kansakoulujen määrä ja oppilaiden osuus ikäluokasta		
1880	457 kpl	9 %
1890	880 kpl	16 %
1900	1 873 kpl	34 %
1910	2 903 kpl	51 %

Kansakoululaitos levisi kiistojen keskellä hitaasti mutta varmasti. Sata vuotta sitten maassa oli 3.000 kansakoulua, joita kävi yli puolet kouluikäisistä lapsista.

Autonomian aika oli suurta järjestäytymisen kautta, jolloin kansanliikkeet loivat kansakunnan, kuten sosiologien kokoamassa kirjassa todetaan.

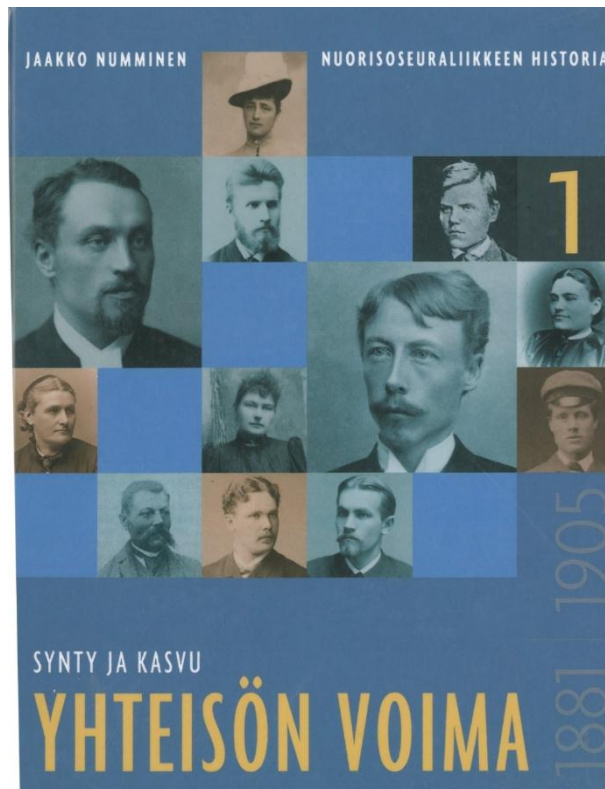
Silloin maassa levisivät niin uskonnolliset herätysliikkeet kuin aatteelliset liikkeet, ensin sivistyneistön ajaman suomalaisuuden tueksi ja myöhemmin rahvaan järjestäytymisenä raittiusasian, työväenkysymyksen ja torpparien ympärille. Myös osuustoimintaliike ja naisliike olivat osa tätä järjestäytymisen aaltoa. Ja tietysti nuorisoseuraliike, joka virisi 1880-luvulla.

Nuorisoseurat ja niiden jäsenet

Vuosi	Seuroja	Jäseniä
1895	121	9 191
1900	338	22 322
1905	651	48 700
1912	1 002	49 098

Nuorisoseuraliike levisi nopeasti ja vuonna 1912 se kattoi jo yli 50.000 jäsentä. Valkealan ensimmäiset nuorisoseurat perustettiin pitäjän pohjoisosissa Voikoskella ja Selänpäässä jo 1890-luvulla kun valtakunnassa paikallisseuroja oli alle kaksi sataa. Kirkonkylässä ei siis oltu etujoukossa vaan valtavirrassa siinä vaiheessa kun paikallisseuroja oli maassa jo yli tuhat. Pitäjän reunoilla oltiin liikkeellä aikaisemmin kuin keskustassa.

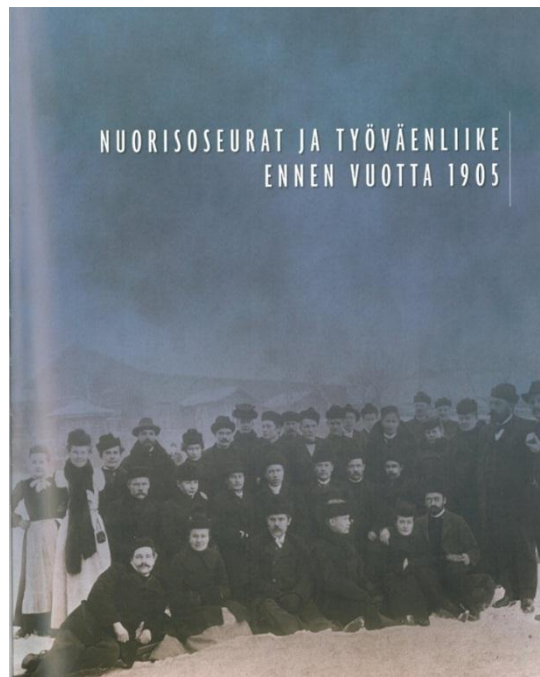

Nuorisoseuraliikkeen moniosaisessa historiategoksessa *Yhteisön voima* Jaakko Numminen kertoo, miten lähtökohtana oli tavallisesti lukuseura. Niin myös Valkealassa.

Luetun johdosta keskusteltiin, ja vähitellen herui pakinaa muistakin aiheista. Yritys näytti menestyvän, sillä tavallisesti Brander kutsuttiin seuraavaksi pyhäksi johonkin toiseen taloon. Tämä antoi aiheen olettaa, että samanlainen toiminta voisi menestyä yli koko pitäjän. Brander ryhtyi suunnittelemaan nuorisoseuran perustamista. Tavattuuan talvella Helsingissä ylioppilas Esa Eetu Takalan, hän tiedusteli tältä tarkemmin Pohjanmaan nuorisoseurojen toimintaa ja sai erään pohjalaisen nuorisoseuran säännöt käytettäväkseen. Jo seuraavana kesänä 1890 pidettiin Kiteellä nuorisoseuran perustava kokous.⁵⁴ Myös Valkealassa johtivat luennot nuorisoseuran syntyyn vuonna 1896.⁵⁵

Kiikassa taas johti seuralehti nuorisoseuran perustamiseen. Vuoden 1890 toukokuussa alkoi näet pitäjässä ilmestyä käsinkirjoitettu lehti nimeltä *Kehittäjä*.

Numminen selostaa, miten nuorisoseurat ja työväenyhdistykset olivat ennen vuotta 1905 paljolti samaa liikettä.

Kun sitten liberaalinen työväenliike muuttui sosialistiseksi, tiet erosivat ja molemmat suuntautuivat omille poliittisille linjoilleen, joita puolueet mobilisoivat.

Nuorisoseurat ja työväenyhdistykset arvostelivat toisiaan ja kävivät taistelua sieluista, mutta myös yhteistyötä tehtiin erityisesti siellä, missä nuorisoseurantaloja vuokratiin työväenyhdistysten käyttöön.

Numminen toteaa, että vuoteen 1917 mennessä työväennooriso oli ryhmittynyt omiin järjestöihinsä ja toisaalta nuorisoseuroissa ei enää esiintynyt sosialistisia ajatuksia: ”Suomalainen yhteiskunta oli jakautunut kahtia.”

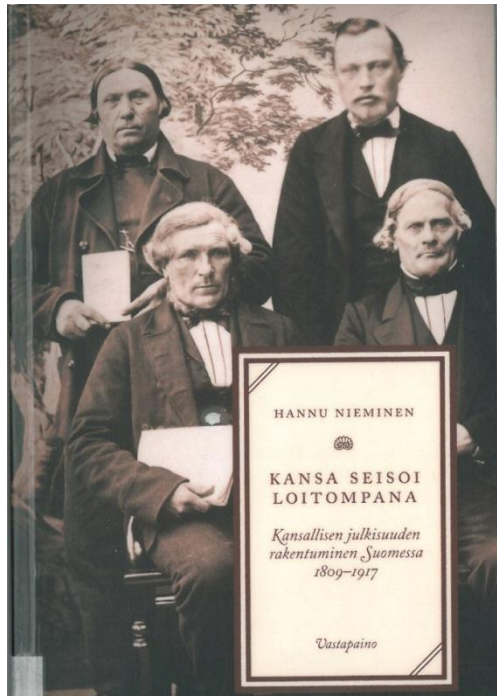
Poliittiset jännitteet näkyivät suhtautumisessa sanomalehtiin. Valkealakin pääsi tässä asiassa Nummisen historiankirjaan.

Poliittinen taistelu ja keskinäinen vartiointi näkyivät myös lehtien tilaamisessa lukutupaan. Yleensä tilattiin tasapuolisesti eri näkökantoja edustavia lehtiä, mutta muutamissa seuroissa varsinkin perustuslailliset ottivat jyrkkiä kantoja. Sotkamon nuorisoseurassa päätettiin joulukuussa 1905, että seuran lukutupaan tilataan ainoastaan perustuslaillisia nuorsuomalaisia lehtiä. Kun Valkealan postinhoitaja yritti lahjoittaa Ruotsalankylän nuorisoseuran lukutupaan *Uusmaalaista*, tarjous hylättiin poliittisista syistä. Suomenniemen nuorisoseuran perustuslailliset johtomiehet palauttivat *Pyrkijän* näytteenumerot, koska lehti oli tullut heidän mielestään "sietämättömän kansanvaltaiseksi". Liedon nuorisoseurassa koko lukutupahanke raukesi, kun ei päästy yksimielisyyteen tilattavista lehdistä.³⁴

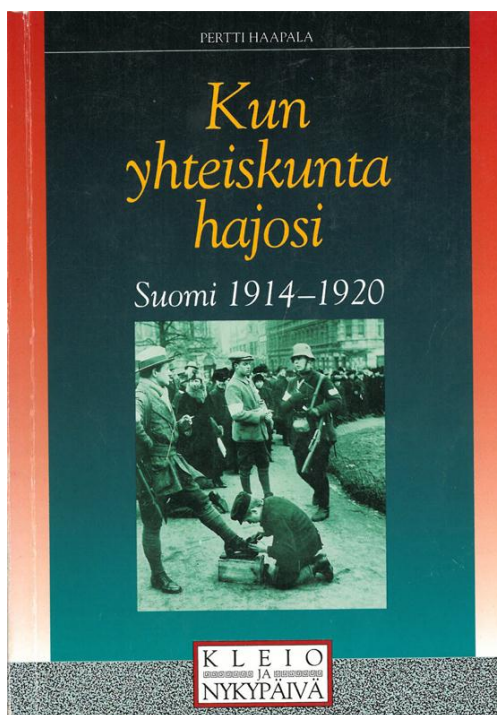
Valkealassa työväenliike järjestäytyi luonnollisesti ensin teollisuuspaikkakunnilla, Kymintehtaalla ja Voikkaalla vuonna 1903, ja vuoden 1906 kansallisessa aallossa Harju-Saarento-Jokelassa, Selänpäässä, Tirvalla ja Voikoskella. Valkealan kirkonkylästä puuttui kriittinen massa, joten työväenyhdistystä ei perustettu, vaan toimeliaisuus kanavoitui yleishyödyllisiin keskustelu- ja raittiusseuroihin, kuten tämän seuran historian kirjoittaja Pentti Pöllänen on osoittanut.

Valkealan Kirkonkylän Nuorisoseuran perustamisen taustalla on siis puolen vuosisadan pituinen kiihkeä kansalaisyhteiskunnan rakentuminen. Tämä kansalaisyhteiskunta kehkeytyi työväenliikkeestä, nuorisoseuraliikkeestä, naisliikkeestä ja muusta järjestökentästä, mutta ei ihan itsestään, vaan aluksi se oli sivistyneistön projekti. Se nousi ruohonjuuritasolta, mutta sen organisoitumisessa oli sivistyneistöllä tärkeä tehtävä.

Eino Leino kärjisti asian Routavuosi-trilogiassaan: ”Kansa seiso i loitonpana korven rajassa... sillä aikaa kun maan sivistynyt sääty... lauloi paljastetuin päin Runebergin Maamme-laulua.” Aivan näin yksioikoinen ei asetelma toki ollut, vaan liikettä oli sekä ylhäältä alas että alhaalta ylös.

Kaiken kaikkiaan Suomi oli 1900-luvun alussa jännittävällä tavalla ristiriitainen maa. Sen ohella, että kansanliikkeet loivat kansakunnan ja rakensivat yhteisyyttä, jota tuki myös yhä enemmän käytetty suomen kieli, yhteiskunnassa tapahtui jakaantumista. Nyt juhlittava nuorisoseura on yksi merkkipaalu kehityksessä, joka johti sekä kansalaisyhteiskunnan kypsymiseen että yhteiskunnan jakaantumiseen. Vuotta 1912 seuranneita vuosia maailmansodasta kansalaissodan jälkeiseen aikaan luonnehtii historiantutkija Pertti Haapala jopa yhteiskunnan hajoamiseksi.

Vuotta 1912 ajateltaessa on tosiaan syytä muistaa, että vain viisi vuotta tämän jälkeen maa itsenäistyi ajautuen saman tien sisällissotaan.

Nyt 2012 voimme hämmästellä sitä kehitystä, joka johti Ruotsin itäisen maakunnan sadassa vuodessa omaksi kansalaisyhteiskunnakseen ja joka sitten seuraavan sadan vuoden aikana nosti sen veristen sotien läpi maailman kärkipaikoille.

Maamme-laulu oli väärässä todetessaan: ”On maamme köyhä ja siksi jää.” Sen sijaan Nuorisoseuralaismarssin sanat ovat käyneet toteen: ”Suomen suureksi, rikkaaksi luomme.” Tämä ei tarkoittanut suur-Suomen rakentamista vaan toimintaa yhteiskunnan sisäisen suuruuden ja rikkauden hyväksi. Näin juhlamme kohde on osa suomalaisen yhteiskunnan suurta kertomusta.

Lähteet

Kansa liikkeessä. Toimittaneet Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius. 2. Painos, Helsinki: Kirjayhtymä 1989.

Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809-1917. Kirjoittanut Hannu Nieminen. Tampere: Vastapaino 2006.

Kun yhteiskunta hajosi. Suomi 1914-1920. Kirjoittanut Pertti Haapala. Helsinki: Edita 1995.

Yhteisön voima 1: Synty ja kasvu. Nuorisoseuraliikkeen historia. Kirjoittanut Jaakko Numminen. Helsinki: Edita 2011.

Yhteisön voima 2: Järjestö. Nuorisoseuraliikkeen historia. Kirjoittanut Jaakko Numminen. Helsinki: Edita 2011.